
Politika u doba globalizacije i tranzicije u hrvatskom društvu

Andelko Milardović, Zagreb

UDK: 327.39 : 316.4 (497.5)
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

Predmet ovoga rada je promišljanje politike u doba globalizacije i tranzicije. Politika je temeljni pojam politologije. Od davnih vremena, prije svega od Aristotela, do digitalnoga zoon politikon taj je pojam imao različita značenja. Mi ga rabimo u onom kontekstu koji se odnosi na naciju-državu, kao produkt prve moderne. Sva naša znanja o političkom iz doba prve moderne dovedena su u pitanje. Na pomolu je konstruiranje novog pojma politike vezanog za drugu modernu, u kojoj politika, političko, nacija-država dobivaju potpuno novo značenje. Globalizam, globalizacija preobličuje pojam politike i nacije-države. Građevni blokovi nacije-države kao produkta prve modernizacije dobivaju novi oblik i značenje.

Tradicionalna politička misao susreće se s novim procesima i pojavama, s kojima jedva izlazi na kraj. Starim pojmovima ne mogu se objasniti nove pojave i procesi. Kakav je usud politike, nacije-države u doba globalizacije? Kako čovjek kršćanin može politički djelovati u novim promije-njenim uvjetima? Kakve su šanse društava u tranziciji u procesu globalizacije? Koji su pozitivni i negativni aspekti toga procesa? To su otvorena pitanja u tekstu čije su pretenzije metodološke naravi: iznijeti temeljne pojmove i neka teorijska promišljanja, te podastrijeti modele, nacрте političkog djelovanja u kontekstu nove slike svijeta, u koju bi trebala biti utkana globalna solidarnost i etika.

Ključne riječi: politika, globalizam, tranzicija, nacija-država, umreženo društvo, digitalna demokracija, čovjek-kršćanin.

1. POJMOVI

1.1. *Globalizam – što je tu novo?*

Globalizam je svako djelovanje upravljeno prema poimanju “svijeta kao cjeline”. U političkom smislu globalizam bi bio nova društvena paradigma, nastala padom Berlinskog zida, propašću komunizma kao “svjetskog procesa” i paradigma stvaranja globalnog društva.

Postoje tri škole globalizma. Prvu školu predstavljaju *hiperglobalisti*, koji polaze od teze da živimo u globaliziranom razdoblju. Dominantna obilježja potonjega su “globalni kapitalizam, globalna vlada i globalno građansko društvo”. Po njihovu mišljenju, vodeće snage globalizacije su kapitalizam i tehnologija. Oni konstatiraju krizu i eroziju tradicionalnih vrijednosti, kraj nacionalne države i stvaranje “globalne civilizacije”.

Skeptici čine drugu školu globalizma. Smatraju da je svijet danas manje međuzavisan negoli primjerice 1890. Vodeće snage globalizacije su država i tržište. Dominantan motiv djelovanja je nacionalni interes. Snaga nacionalnih vlada i država pojačana je ili uzdignuta. Svijet se kreće prema stvaranju regionalnih blokova i sukoba civilizacija.

Transformacionalisti kažu da je dominantno obilježje svijeta “nezgrapna” globalizacija. Snagu nacionalnih vlada i država vide u rekonstrukciji. Po njihovu mišljenju, stvara se “nova arhitektura svjetskog poretka”. Globalizacija mijenja snagu države i svjetsku politiku, dočim se budućnost vidi neodređeno, kao nešto između globalne integracije i fragmentacije.¹

1.2. *Globalizacija ili denacionalizacija*

Globalizacija je proces koji se odvija preko granica nacionalnih država. *Tvore je globalni igrači u ekonomiji, globalne*

¹ Usp. park land /home.htm. Šire vidjeti: Anđelko Milardović, Fred W. Riggs, Henry Teune: *Mali leksikon globalizacije*, Zagreb, Centar za politološka istraživanja, 2002.

migracije, komunikacije i informacijsko-medijski sustavi, ekološki problemi, masovna globalna kultura, međunarodni kriminal, svjetsko tržište roba i kapitala. Ti su procesi izmakli kontroli nacionalnih država. Nacionalne države na njih jedva ili teško mogu utjecati. *Nacija-država* je oblik države koja počiva na teritorijalnosti, pravno-političkom autoritetu vlasti, nacionalnoj kulturi i suverenitetu. Nakon vestvalskog mira 1648., a posebice nakon 1848., taj se poredak država smatrao važećim, sve do sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća. *Drugom modernizacijom* dolazi do transformacije i redefiniranja nacije-države u kontekstu procesa globalizacije.

U politološkoj literaturi *globalizacija je isto što i denacionalizacija.* Transformacija nacije-države u tom smislu znači *denacionalizaciju nacije-države.* *Globalizacija ili denacionalizacija* odvija se u sociokulturnom i političkom polju. Ti procesi dovode u pitanje učinkovitost funkcija modernih nacija-država. Nacije države teško više mogu voditi isključivu nacionalnu, gospodarsku, socijalnu, kulturnu i vanjsku politiku. Ni u okvirima nacionalne države ne mogu izići na kraj s tržištem rada, kapitala, novca, nezaposlenosti, globalnim migracijama, trgovinom narkoticima, ekološkim problemima. *Globalizacija ili denacionalizacija* potiču *fragmentacije* u obliku *otpora.* *Otpori* se odvijaju na višoj razini, kao pokušaj renacionalizacije nacionalnih država (primjer konzervativaca, euroskeptika u Velikoj Britaniji) i kao *fragmentacija* na nižoj razini u obliku različitih *populističkih pokreta (populistički konzervativizam, ksenofobijski, desno radikalni, regionalistički, radikalno ljevičarski populizam).* Primjer toga su događaji u Davosu, Genovi itd.

Globalizacija ili denacionalizacija razgrađuje građevne blokove nacije-države zbog umrežavanja svijeta, prakse globalne međuzavisnosti (interdependencije), transformacije lokalnih društava u globalno društvo, zahvaljujući drugoj modernizaciji, informatičkoj tehnologiji, internetu, globalnim medijima, brzini protoka informacija, vrijednostima iz drugih kultura digitalnoj ekonomiji, globalnim ekološkim problemima i jačanju međunarodnih, globalnih, gospodarskih, financijskih institucija poput MMF-a koji uvelike određuje sudbinu

nacija-država. Prema tome, *globalizacija ili denacionalizacija relativiziraju: 1. teritorijalnost; 2. suverenitet; 3. nacionalne kulture i identitete; čak i 4. pravni sustav, jer se nacionalna zakonodavstva moraju usklađivati sa zakonodavstvima supra nacionalnih država*. Potiču produkciju zakonodavstva koje nema isključivo lokalno nacionalno obilježje već globalno. Istodobno se nastoji utemeljiti model *globalne pravde*. S globalizacijom ili denacionalizacijom mijenja se karakter *demokracije* vezane uz *naciju-državu* kao nacionalne demokracije. Demokracija postaje transteritorijalna, kao kozmopolitska demokracija i kozmopolitsko civilno društvo. Globalizacija ili denacionalizacija ruše tradicionalnu autonomiju političkih odlučivanja. Nema više unutarnje politike koja istodobno nije vanjska politika.

Briše se tradicionalna razlika između unutarnje i vanjske politike. Nacije-države jedini su značajni akteri međunarodnih odnosa. Globalizacija stvara *nove aktere*. Države, dakle, nisu jedini značajni akteri međunarodnih odnosa. *Kao akteri pojavljuju se pojedinci, nevladine organizacije, globalni gospodarski igrači, transnacionalne udruge civilnoga društva*. Realistički model vanjske politike nacije-države temeljio se na moći koja je trebala jamčiti nacionalnu sigurnost. Igra koju je vodila realistički nastrojena država bila je igra s nultim rezultatom. Vanjska politika i međunarodni odnosi rezultat su prekograničnih akcija međunarodnih aktera koji teže kompromisu, premda je na snazi i politički realizam ili politika moći velesila. U svijetu teku *tri usporedna procesa: globalizacija ili denacionalizacija, nacionalizacija, te regionalizacija, kao svojevrsna fragmentacija ili otpor procesu globalizacije*.

2. TEORIJSKA PROMIŠLJANJA BUDUĆNOSTI NACIJE-DRŽAVE U PROCESU GLOBALIZACIJE I TRANZICIJE

Put je prijedjen od stvaranja nacionalnodržavnog društva 19. stoljeća do druge polovice 20. stoljeća. Bijaše to put *prve modernizacije*, zatim druge, do postmoderne ili dekonstrukcije čvrstih struktura, koje su pružale jasnu sliku cjeline. Slika se s

drugom modernom, postmodernom, tako zamutila ili usložnila da ju je jedva moguće raspoznati. Što je ono danas u odnosu na ono prethodno, jučer, premda se radi o istom pojmu i istom entitetu? Riječ je dakako o nacionalnoj državi i njezinoj plovidbi kroz povijest do svršetka 20. stoljeća.

Nacionalna država doživljava svoju renesansu posebice nakon 1848. ili u *proljeće naroda*. Tamo gdje su se pravodobne nacije pravodobno konstituirale u teritorijalnom pogledu priželjkivale su širenje. Ta je volja objektivirana posebice krajem 19. stoljeća, kada se najjače države-nacije odlučuju na oblikovanje i operacionalizaciju imperijalne politike. Upravo o toj ekspanziji nacionalne države i njezinoj želji za širenjem koja nije mogla bez ratova piše Martin Albrow.²

Prva moderna posredovana razigranim duhovnim razvićem i potencijalima u kulturi, znanosti, tehnici i industriji kao objektiviranoj tehnici, dala je duhovno tvarnu infrastrukturu ekspanziji nacionalne države. S teritorijalno ekspanzijskim karakterom nacionalne države koja se vezuje uz epohu moderne postupno je stvarana jedna kontra(politička) kultura. Martin Albrow kaže: "U svezi s teritorijalnom ekspanzijom nastale su ideje univerzalnih ljudskih prava, svjetskog poretka i svjetske vlade."³ U duhu kulture oslonjene na liberalizam nastala je politološka priča o "svršetku povijesti" F. Fukuyame, dakle, ona priča o nastojanju i aktiviranju, borbi oko priznanja kroz povijest (*thymos*) i iscrpljenosti stare povijesti prožete različitim oblicima vladavine. Priča je funkcionirala sve do aktiviranja rata na području bivše Jugoslavije, pa se na tom primjeru pokazao relativni kraj povijesti. Možda je povijest negdje završila, a negdje je tek počela.

Moderna je bar u političkom smislu skončala u velikoj lokvi krvi, što je razvidno u bilanci stradanja 20. stoljeća koju tvore svi lokalni, regionalni i svjetski ratovi 20. stoljeća, zatim stradanja iz poredaka izvedenih iz suprotnosti ideologijskih

² *Abschied vom Nationalstaat*, Frankfurt, Suhrkamp, 1998., str. 67.

³ Martin Albrow, str. 122.

polarizacijskih obrazaca: komunizma i fašizma i drugih oblika stradanja. *Postmoderna* ili druga moderna, tj. pokušaj stvaranja humanije moderne nastavlja, bar u inovacijskom smislu, tamo gdje je stala moderna. Što je iza moderne? Iza moderne je ono što dolazi. Ono što dolazi je *post*. Toliko je rasprava o postmoderni, a malo točnog znanja o tomu što je postmoderna. Ta me misao podsjeća na neke dijelove rasprave o postmoderni kod Ernsta Gellnera.⁴

On kaže: “Postmodernizam je suvremeni pokret. Snažan i pomodan mada uopće nije jasno o čemu se tu, dovraga, radi. Inače mu jasnoća nije jača strana”.⁵ Najveći problem teoretičara postmoderne i postmodernizma je nemogućnost točnog određenja onoga što dolazi poslije moderne. Teoretičari postmoderne i postmodernizma prepoznatljivi su po “dekonstrukcionizmu” i “relativizmu”. *Post* me asocira na poštu. Pošta na vijest o novim događajima potkraj 20. stoljeća, obilježenog novim, prije svega, informacijsko komunikacijskim tehnologijama i problemima opstanka čovjeka kao vrste, planetarnim problemima, kvalitetom života potenciranom novom paradigmom, u odnosu na staru paradigmu moderne, čiji je postulat bio: kvantiteta, rast, nadimanje, ekspanzija života i dekonstrukcijom/rekonstrukcijom nacionalne države, te stvaranje “transnacionalne državnosti”.

U doba moderne pitanje je bilo nacija ili global? U doba postmoderne netko je pitanje obrnuo: global ili nacija; nacija ili globalna demokracija? Global prelazi granice pojedinačne nacionalne državne teritorijalnosti. Global izražava dvije razine: analitičko-deskriptivnu i praktičnu, događajnu. Danas misliti global i globalno znači biti postmoderan, ma što to značilo. Biti u duhu vremena. Riječ “globalitet” odnosi se na interakcijsko djelovanje čovjeka i svijeta, odnosno na jedan tip interdependencije jer je čovjek, htio ne htio to izreći, zapetljan u svijet kao kukac u mrežu, dok globalizam znači odnos

⁴ *Postmodernizam, razum i religija*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2000.

⁵ E. Gellner, str. 33.

ljudskog djelovanja prema globusu kao možda orijentirajućem okviru djelovanja, ponajprije u konzervativnom smislu njegova očuvanja.

Konzervativna svijest očuvanja *globusa*, njegova biljna i životinjskog svijeta, zraka, vode, tla i klime i konačno čovjeka tjera na stvaranje ekoloških pokreta globalne provenijencije, pokreta za zaštitu ljudskih prava, zaštitu životinja i šuma, zdravlja radi sprječavanja novih globalnih bolesti koje su izraz nove modernosti ili, točnije rečeno, njezine deformacije, malformacije i tomu slično, ili globalnog „društva rizika“ (*Risikogesellschaft*), kako bi rekao Ulrich Beck. Globus, dakle, postaje “pretpostavka ljudskog djelovanja”.⁶ U tom se smislu rabi riječ *globalizacija* kao oznaka za proces da ljudsko djelovanje postaje globalno i da se odnosi na globus. Globalizacija ima još jedan možda sinonimski, a možda konkurirajući pojam: *glokalizacija*. Ronald Robertson je tvorac ovoga pojma iza kojega se zapravo krije pokušaj objašnjenja međuovisnosti globalnog i lokalnog; lokalnog i globalnog.

Premda ovaj pojam može imati i druge ne toliko pozitivne, koliko reaktivne konotacije u smislu fragmentacija, koje se mogu zbivati u krugu lokalnog kao odgovor na globalizaciju/denacionalizaciju, primjerice, u obliku regionalističkih pokreta, koji se suprotstavljaju *globalnim igračima* na razini lokalnih gospodarskih interesa ili prosvjeduju zbog ugrožavanja ekološke ravnoteže i mijenjanja kulturnog identiteta u slučaju Mc Donaldsa i mekdonaldizacije lokalnoga ili regionalnog društva. Kako sada stvari stoje u relaciji globalizacija/denacionalizacija i nacionalna država kao produkt moderne? Prije svega, nova epoha proizvela je djelovanja i sustave koji prelaze granice nacionalnih država, primjerice, novčarske, gospodarske u obliku koncerna i kompanija, energetske, informacijsko – komunikacijske, transportne, turističke, ekološke, zdravstvene, migracijske itd. Ti procesi i sustavi imaju daljnju tendenciju integracije i spajanja u cjelinu ili svjetski, globalni sustav.

⁶ M. Albrow, str. 142.

Poradi stjecanja novih profita globalizaciji je najbliža ekonomija, koja se zapravo najbrže denacionalizira. Nacionalna ekonomija spada u arheologiju ekonomije. Ekonomija teži globalizaciji, odnosno denacionalizaciji. U tomu smislu *nacionalna država* može malo što učiniti na zaustavljanju procesa denacionalizacije i u krajnjem slučaju postaje nemoćna, a kad bi bila moćna, takva činidba bila bi joj štetna i kontraproduktivna. Nacionalna država danas kada donosi kakvu strategiju gospodarskog razvoja mora voditi računa o globalnoj zavisnoj varijabli, djelovanju i funkcioniranju svjetskog tržišta robe, rada, kapitala, usluga, vrijednosnica, i tomu slično.

Paul Hirst i Grahame Thompson svrstavaju se u “skeptike globalizacije” i teoretičare što ukazuju na pretjeranost na račun globalizacije.⁷ Paul Hirst i Grahame Thompson pitaju se: “Ima li nacionalna država budućnost kao glavni lokus upravljanja?”⁸ Unatoč svim preoblikovanjima u procesu globalizacije, “ograničavanju suverenosti” u međunarodnoj zajednici i međunarodnim gospodarskim odnosima, Hirst i Thompson nacionalnu državu i dalje smatraju glavnim akterom “uvjeta učinkovitoga gospodarskog upravljanja”.

Hirst i Grahame svjesni promjena glede državne teritorijalnosti u smislu gubitka “ekskluzive” u nadzoru vlastita teritorija, s obzirom na djelovanje međunarodnoga tržišta i informatičke globalizacije, dakle, unatoč tomu, nacionalna država “osigurava veliku mjeru teritorijalne kontrole: regulaciju populacije... Uloga je demokratske države, kao posjednika teritorija, regulirati svoje stanovništvo i dati mu definitivan i jedinstven međunarodni legitimitet time što ga predstavlja”.⁹ Nacionalizam i kulturni fundamentalizam oni proglašavaju “politikom gubitnika”. Paul Hirst i Grahame Thompson:

⁷ Usp. Jeremy Fox, *Chomsky i globalizacija*, Zagreb, Jesenski i Turk, 2001., str. 27.

⁸ *Globalizacija. Međunarodno gospodarstvo i mogućnost upravljanja*, Zagreb, Liberta, 2001.

⁹ *Nav. dj.*, str. 270.

“Nacionalizam okrenut prema unutra i kulturni fundamentalizam su, kažemo otvoreno, politika gubitnika. Praktički je nemoguće nastaviti djelovati na raznim svjetskim tržištima i zanemarivati internacionaliziranu kulturu.”¹⁰

Globalizacija ili denacionalizacija razgrađuju tradicionalni koncept nacionalne države. U odnosu na nacionalnu državu i njezin usud globalizacija/denacionalizacija predstavljaju dezintegraciju. S druge strane, globalizacija predstavlja proces integracije, odgovor na globalizaciju /denacionalizaciju u obliku različitih *fragmentacija*, odgovori, koje Michael Zürn drži kontraproduktivnima, jer su u polemici s procesom univerzalizacije života.

Fragmentacija je po njemu kontraproduktivna u odnosu na globalizacijske integracije. Slijedeći logiku novog procesa, mogli bismo već sada govoriti o novom obliku *nacionalne državnosti* redukcijuskog tipa koju uvjetno možemo zvati *postnacionalna državnost*.

2.1. *Dva modela nacionalne državnosti*

Krajem 20. stoljeća prepoznatljiva su dva modela države. U *prvome*, nacionalna država ili njezini dijelovi egzistiraju u supranacionalnom obliku, primjerice, Njemačka, Austrija, Francuska, Belgija unutar Europske Unije, čime se u cijelosti redefinira pojam suvereniteta. Nacionalno zakonodavstvo ostaje i dalje, ali se to nacionalno zakonodavstvo sve više internacionalizira, dok multiplikacija transnacionalnih institucija zahtijeva multiplikaciju međunarodno pravnih dokumenata.

Drugi model nacionalne države mogli bismo nazvati modelom *nacionalne državnosti u procesu tranzicije*, dakle u procesu čistoga nacionalnog oblikovanja države do redefinicije nacionalno oblikovane države i državnosti pod utjecajem globalnih igrača (*global players*), i napuštanja čistog modela.

¹⁰ Nav. dj., str. 279.

Samo se postavlja pitanje mjere odnosa čistog i tranzicijskog modela, a ta mjera mora biti *nacionalni interes*.

Pokušajmo sada propitati budućnost nacionalne države s obzirom na *suverenitet* kao najvažniju kariku u lancu njezinih konstituirajućih atributa i u odnosu na ostale države. Države kao takove u obliku svojih teritorija ostaju i dalje državama s fleksibilnim granicama ili granicama koje to nisu, virtualnim granicama u slučaju EU-a. Ostaju i političke klase ili nacionalne političke elite koje i dalje održavaju neki autoritet vlasti iz nekog nacionalnog središta političke moći, ali te elite sve više bivaju prisiljene na transnacionalno djelovanje, koje zbog procesa globalizacije i denacionalizacije vodi redefiniciji suvereniteta, njegova smanjivanja i prenošenja nekih njegovih dijelova na globalno supra ili nad transnacionalno društvo u pravcu stvaranja transnacionalne države (EU) ili transnacionalne svjetske države.

Odluke koje se odnose na strogo nacionalnodržavni okvir imaju karakter autonomnih odluka, dočim se odluke koje se odnose na politiku u kojoj ne odlučuje samo jedna država smatraju kooperirajućim odlukama sudionika, primjerice, odluke o standardima za očuvanje čovjekova okoliša. Uz nacionalno stvara se konkurirajuće nadnacionalno ili transnacionalno zakonodavstvo. Različite nacionalne politike rada, zapošljavanja, socijalne politike, gospodarske politike jedva mogu biti mišljene, a nadasve programirane bez zavisne varijable utjecaja globalne politike, primjerice, utjecaja svjetskoga ili globalnog tržišta. Time se stvorila nova poteškoća u obliku pitanja: kako su moguće različite pojedinačne nacionalne politike u smislu *policy*, a nisu promišljene globalizmom i globalizacijom ili se ne oslanjaju na njih?

Vrlo slično je i s *političkim strankama* kao akterima demokratske politike nacionalne države. One su već sada pretrpjele mnoge programske preinake. One u procesu globalizacije također imaju problema u programiranju pojedinačnih politika, jer to programiranje ne mogu smještati isključivo u *nacionalno državni okvir*, nego moraju uvažavati globalnu paradigmu, što znači uvažavati ekstremne uvjete

okolnoga, globalnog svijeta kao bitne zavisne varijable u programiranju stranačkih programa za potrebe nacionalnodržavnoga političkog tržišta. To uvažavanje kreće se od prihvaćanja globalne paradigme do već prikazanih fragmentacija kao logičkih političkih oblika otpora globalizaciji/denacionalizaciji.

U tim procesima brišu se klasične granice između unutarnje i vanjske politike (što je unutra, to je vani, što je vani, to postaje relevantno za ono unutra). Politolozi koji su se isključivo bavili istraživanjem unutarnje politike moraju se baviti i istraživanjem vanjske, ili djelovanjem učinaka međunarodne zajednice na unutarnjopolitičke procese. Bavljenje samo jednim segmentom predstavlja fragmentarni pristup i fragmentarnu sliku. I dalje ostaje da su države međunarodno pravno priznati politički subjekti i akteri, ali ne isključivi akteri, jer se javljaju nevladine organizacije, pojedinci i udruge kao novi akteri i novi mini globalni igrači. Premda mjesto realizma u globalnoj zajednici zauzima globalizam, realizam ostaje i dalje dominantna koncepcija najjačih nacionalnih država globalizacije, ali i predstavnice "big power" pokazuju bitne oznake denacionalizacije s jakom sviješću obrane nacionalnog interesa, ako je ovaj ugrožen na bilo kojem kraju svijeta.

Novi tip nacionalne državnosti podrazumijeva multiplikaciju međunarodnih institucija u koje se sve više upleću i zapleću nacionalne države. Tako se stvara mreža. Svijet kao globalna mreža nadinstitucionalnih ili transnacionalnih institucija. Nacionalne države u novom okruženju nastoje jačati nacionalne kompetencije u transnacionalnim institucijama. I to je jedno obilježje nove nacionalne državnosti. Stara nacionalnodržavna nazočnost u jakom tradicionalno konkurirajućem obliku nazočna je u športu. Nogometno svjetsko prvenstvo, ili neko drugo, mjesto je izražavanja jakih nacionalnih državnosti i svih manifestacija vezanih uz nacionalnu državu: himna, zastava, visoka nacionalna identifikacija, nacionalni osjećaji itd.

Budući da se *demokracija* vezivala uz pojam teritorijalne nacionalne države pod utjecajem globalnih igrača, globalizma i globalizacije, demokracija nacionalnih država prerasta u

transteritorijalnu i transnacionalnu državnu demokraciju. Michael Zürn smatra da se ne "isključuje demokracija s druge strane nacionalne države".¹¹

Demokracija kao oblik vladavine u procesu globalizacije dobiva karakter *globalne demokracije* u obliku globalnog civilnog društva, dok njegovi akteri štite ljudska prava u "transnacionalnom prostoru". Kao novi akteri globalnog civilnog društva javljaju se pojedinci i nevladine organizacije kojima ultraliberalno demokratski nastrojeni inteligenti pripisuju ulogu subjekta novog suvereniteta, u obliku prijenosa s države na pojedinca, čovjeka i ne više nacionalnog nego nadnacionalnog, transnacionalnog, multinacionalnog građanina svijeta. Nacionalni identitet koji je producirala država-nacija kao sredstvo integracije prema unutra i sredstvo i kriterij razlikovanja prema van, u smislu reprezentacije duhovne i političke moći (ovdje nije riječ o tipu i količini moći), zbog globalizacije/denacionalizacije, odnosno globalizacijske kulture i stvaranja transnacionalnog društva pretrpljuje promjene. Stvara se ili se pokušava stvoriti novi kolektivni identitet, primjerice, Europske Unije ili kolektivni identitet civilnoga nacionalnog društva.

Tvorcima globalizacije ne odgovaraju nositelji procesa fragmentacije (stranke i pokreti) koji se opiru redizajniranju nacionalnih identiteta, stvaranju transnacionalnog civilnog društva okrivljujući globalizaciju za rastakanje nacionalnih bića, nacionalnih kultura, redukciju nacionalnih kultura, unifikaciju, novu kulturnu uniformnost i novi osjećaj globalne praznine, zatim dominacije nove kulture koja bi se mogla nazvati vididiotskom i internetskom, površnom, kulturnom. Površnom utoliko što se ljudska pozornost u globalnoj ili svjetskoj kulturnoj mreži ne može zaustaviti pošteno ni desetak minuta, jer silina ponuda vođena logikom loše beskonačnosti ne daje čovjeku mogućnost njihove apsorpcije, nego samo površno skakanje iz sadržaja u sadržaj, do u lošu beskonačnost.

¹¹ M. Zürn, *nav. dj.*, str. 347.

2.2. Sukob nacionalizacije i denacionalizacije - tranzicija

Dok se u pravodobno konstituiranim nacionalnim državama odigrava globalizacija/denacionalizacija (a te su države motori globalizacije/denacionalizacije), dotle se u nepravodobnih i zakasnjelih nacija, posebice u Srednjoj i Istočnoj Europi zbiva proces nacionalne državne integracije. Te su se države tek konstituirale kao moderne države-nacije i već su suočene sa svojim okruženjem, koje je u razdoblju postnacionalne državnosti. Proces nacionalnodržavne integracije u Srednjoj i Istočnoj Europi na kraju 20. stoljeća nisu dovedeni do kraja, a postnacionalna državnost njihova okruženja tjera ih na proces *denacionalizacije*. Otpore denacionalizaciji proglašava nacionalizmom. I tu se stvara konflikt između naroda u Europi i svijetu koji su zagazali u postnacionalno društvo, i onih koji su ga tek na kraju 20. stoljeća pokušali konstituirati. U tom konfliktu retorika je ova: *mi se integriramo, a vi se dezintegrirate*. Mi smo prošli naše nacionalizme, a vi tek živite vaše nacionalizme. Vaši su nacionalizmi opasni za naše integracijske napore. Vi se zapravo trebate odreći iste nacionalne državnosti, kako biste se integrirali i kako ne biste nama bili zapreka na našem globalizacijskom integracijskom putu. Tipičan primjer takvog konflikta je Hrvatska, konflikta koji se može smatrati sudarom dviju različitih koncepcija države na kraju dvadesetog stoljeća.

Apsurd je, za tek stvorene države-nacije sa svim njihovim vestfalskim atributima, što one s obzirom na dominantne denacionalizacijske procese bivaju prisiljene da napuste ono za što su se borile stoljećima, a sad zbog dominantnog okruženja koje ih pritišće, bivaju prisiljene na to. To izaziva nedoumice, otpore, nevjericu i strahove s općim objašnjenjem o nerazumijevanju položaja novonastalih država-nacija. Integracija u obliku globalizacije/denacionalizacije ili napuštanje koncepta nacionalne države, te stvaranje koncepta nacionalne države - smatraju se dvama legitimnim usporednim procesima na kraju dvadesetog stoljeća kojima treba dodati i treći fragmentacijski proces u obliku regionalizma. Dakle, riječ je zapravo o trima dominantnim procesima. I sada se naravno postavlja pitanje

o budućnosti nacionalne države. Hoće li ona pred silinom globalizacije postati anakrona politička kategorija?

Svi nesporedumi i konflikti između novostvorenih državnacija i njihova transnacionalnog državnog okruženja stoje u činjenici da su novostvorene nacionalne države bile nepoželjne novopridošlice u zajednici. Predstavljale su uzor etničkim skupinama u europskim složenim državama centralističkog ustroja (Italija, Španjolska, Francuska, Velika Britanija). Teško su stekle međunarodno priznanje (primjerice Hrvatska). Pripisivala im se hipernacionalizacija života, dok se istodobno odvijala denacionalizacija. Ozbiljno im se prigovaralo na demokratskim standardima.

U trenutku priznanja i stjecanja punog suvereniteta došlo je do nesporazuma u pogledu pojma i koncepcije suvereniteta, odnosno sukoba počela vestfalskog i postvestfalskog poretka država.

Istodobno je tekao proces gradnje nacionalnih država (primjer Hrvatska i Slovenija) i denacionalizacije nacionalnih država zemalja članica EU-a.

Stvoreno je mnijenje u globalnoj zajednici da te novostvorene ili, kako oni kažu, "novokomponirane države - nacije" ne mogu bez međunarodnoga monitoringa, jer su navodno nesposobne za samostalni život, pa im je u tom smislu potreban protektorat, primjer čega je BiH.

3. HRVATSKA POLITIKA U GLOBALNOM SVIJETU

Republika Hrvatska kao tranzicijska zemlja mora uvažiti pozitivne i negativne aspekte globalizacije. Globalizacija je proces u kojemu društva i države različito profitiraju. Ona zacijelo transformira društvo koje, zahvaljujući informatičkoj tehnologiji, postaje dijelom globalnog društva. U kontekstu druge moderne, Republika Hrvatska mora promisliti strategiju modernizacije pozitivnih učinaka globalizacije. Takva strategija podrazumijeva mogućnost maksimiranja pozitivnih i zaštite

od negativnih učinaka globalizacije. U tom smislu potrebno je podastrijeti nacrt mogućeg modela ponašanja u globalizaciji.

Tablica 1: Nacrt modela ponašanja u globalizaciji

G – globalizacija kao spoznata nužnost
S – subjekt, a ne samo objekt globalizacije. Poštivanje normi-ranih pravila igre (pravna država), demonstracija antipodaničke svijesti i antiservilnosti, samopouzdanja i pozitivne energije, radne i poduzetničke kulture
P – participacija na temelju komparativnih prednosti smjenom generacija
M – maksimiranje učinka u procesu globalizacije
U – umreženo lokalno društvo u globalnom društvu (gloka-lizacija), digitalizacija društva; znanje i informacije; digitalna ekonomija; uprava; demokracija; sinteza – društvo umreženih u umreženom globalnom društvu
O – obrana od negativnih učinaka globalizacije (kriminal, korup-cija, droga, ilegalne migracije, klimatske promjene, terorizam)
I – identitet i njegova zaštita u procesu globalizacije

3.1. *Budućnost hrvatskog društva i politike*

Jedan od pozitivnih aspekata globalizacije svakako je pojava i razvoj informatičkih tehnologija. Informatičke tehnologije omogućile su brz prijenos informacija, znanja i slika na daljinu. Zahvaljujući potonjima, svijet je postao globalno umreženo društvo. Skratilo se vrijeme prijenosa informacija. Prostor je sažet na zaslon računala. Nove tehnologije pružaju društvima mogućnost umrežavanja na nacionalnoj i nadnacionalnoj razini. Stvaraju se pretpostavke za elektroničko poslovanje (e-businessa), prijenos znanja, slika, političkih informacija (e-politika) ili pretpostavke digitalne demokracije. Jednostavno,

stvara se informatičko društvo. Temeljna jedinica informatičkog društva je mreža. Mreža postaje i komercijalna jedinica društva. Koje su sastavnice informacijskog društva, pozitivne i negativne strane, moguće je vidjeti iz sljedećeg prikaza.

Tablica 2: Umreženo društvo i digitalna demokracija

ID = informacijsko društvo
M = mreža koja nema središte, već čvorište.
DPU = društvo prikopčanih, umreženih ljudi
UG = umreženo društvo i globalizacija gospodarstva stvaraju nadnacionalne sustave moći
ND = nacionalna država - opada moć na lokalnoj razini, smanjuje se autonomija odlučivanja, kriza legitimnosti
PUD (posljedice umreženog društva): umreženo poduzeće - globalno poduzeće, ukida se klasično radno mjesto (digitalna ekonomija), fizičko mjesto postaje suvišno
KVS (kultura virtualne stvarnosti) = mediji ili polje nove borbe i volje za moći
DIN (društvo isključenih ili neumreženih) = put bez povratka
PD (predstavnička demokracija) = polje političke borbe premješta se u virtualni prostor (digitalna demokracija) ili što će političari raditi u budućnosti?
KPB (kriteriji političke borbe) = znanje i informacije

3.2. Digitalna demokracija

Možda još nismo dovoljno svjesni onoga što se počelo događati. Informatičke tehnologije, internet kao alat za prijenos informacija, znanja i slika uvelike utječu na transformaciju političkih sustava. Razvijeni politički sustavi u globaliziranom svijetu uvelike su digitalizirani. Mnogobrojne su studije napisane o digitalnoj demokraciji ili demokraciji *on line*. Sastavnice političkih sustava su političke stranke. One su se u mnogim zemljama diljem kugle zemaljske digitalizirale. To su učinile

vlade i parlamenti. Na redu su i državne uprave. Digitalizacijom društva stvara se mogućnost izravnoga političkog djelovanja na središta odlučivanja. S vremenom se javlja digitalizirani zoon politikon. Njegovo djelovanje utemeljeno je u znanju i vladanju digitalnim tehnologijama. Koja su obilježja digitalne demokracije i umreženog zoon politikon moguće je vidjeti iz sljedećeg prikaza.

Tablica 3: Digitalna demokracija i umreženi zoon politikon

DD = digitalna demokracija - demokracija na dugme; umrežena demokratska politika; demokracija on line
IT = info tehnologije mijenjaju način rada: političkih stranaka; vlada; nacija - država i nacionalne sigurnosti; tajnih službi
PP = politička participacija je novi model umrežene participacije i izravne kontrole vlasti; simulacija političke akcije; virtualna projekcija politike
PK = politička kultura - virtualizacija znanja, vrijednosti i vjerovanja te političkog komuniciranja - novi smjerovi
PS = politička socijalizacija - umreženo učenje i usvajanje političkih vrijednosti i stavova
PU = promjene birokratskih subkultura koje se bave određivanjem, izražavanjem i procjenjivanjem javnih izbora
O = opasnost - kompjuterizacija vlade mogla bi značiti kraj demokracije i njezinu zamjenu plebiscitarnom diktaturom pod krinkom neposredne demokracije

Širenje digitalnih, informacijskih tehnologija mijenja način vladanja i institucije vlasti. Politički će se sustavi u budućnosti u cijelosti digitalizirati, kibernetizirati. Svijet politike 2005. i poslije oblikovat će oni koji proizvode i nadziru informacije, komunikacijske kanale što vode do informacija i softvera kojim informacije dolaze do kanala, prolaze kroza nj i iz njega dolaze na naš zaslon. To je kibernetička budućnost politike za koju se treba pripremiti kako vlakovi globalizacije ne bi u ovom segmentu zaobišli prostor Republike Hrvatske.

4. UMJESTO ZAKLJUČKA

Globalizacija, tranzicija, politika temeljni su pojmovi ovog članka, kojima se opisuju procesi s kraja 20. i početka 21. stoljeća. Svrstavamo ih u temeljne jer se njima pokušava objasniti nova slika svijeta, koja se uvelike razlikuje od relativno tradicionalne. Što se zapravo dogodilo i što se događa oko nas jedva je shvatljivo prosječnom čovjeku okupiranom egzistencijom, svakodnevnim preživljavanjem. Ova je tema preteška ako se smiješta u kontekst svakodnevice. Ali sadržaj potonje uvelike determinira i tijek svakodnevice. Temeljno filozofsko, antropološko i teološko pitanje je položaj čovjeka kršćanina u transformiranom i umreženom svijetu, takove su mogućnosti političkog djelovanja u bitno izmijenjenom, društvenom i nadasve turbulentnom okviru triju procesa: stvaranja nacionalne države, tranzicije i globalizacije transformacije društva. Prebrzo se sve to zbiva i suvremeni čovjek naprosto je ubačen u mrežu nove nepreglednosti, strahova, neizvjesne budućnosti, koja bi mu mogla biti svakako bolja ako on sam čini sve da mu postane onakva kakvu želi, a ne kakva mu se programira i nameće. Ključ političkog djelovanja u novom globalizacijskom i tranzicijskom okruženju vidi se prije svega u znanju, znanosti, kršćanskim vrijednostima, etici i novim informacijskim tehnologijama. S obzirom na sudare stare i nove paradigme, relativizaciju svega i svačega, čovjek kršćanin suočen je s izazovima koje nosi druga moderna, prije svega glede relativizacije tradicionalnih vrijednosti i religije. Bit rečenoga je u sudaru tradicionalne, moderne postmoderne slike svijeta i vrijednosti. Čovjek kršćanin mora izaći pobjednikom iz ovoga sukoba, tako što će pokušati uspostaviti ravnovjesje tradicionalnoga i postmodernog. On ne može prihvatiti poziciju iskorijenjenosti i pristati na apstraktnu poziciju kozmopolitskog subjekta. Može se u novim uvjetima pronaći neka mjera. Biti pripadnikom nekog kulturnog identiteta i građaninom svijeta nije nespojivo. Ne može se pristati na neku poziciju ekstremnog individualizma koju promiču neke teorije globalizma i globalizacije, niti prihvatiti kolektivizam kao doktrinu koja ga kao čovjeka

dovodi u pitanje. Konceptija čovjeka osobe je ona za koju se u kontekstu socijalnog nauka Crkve treba izboriti čovjek kršćanin u doba tranzicije i globalizacije te očuvanja ono malo kulturnog i nacionalno državnog identiteta što mu je preostalo u svenadirućem globalizacijskom valu, takvom spram kojega treba naučiti dobre pojaseve, kako nas naprosto ne bi izbacio na mjesto na koje nitko ne bi želio.

Politics in the time of globalization and transition in Croatian society

Summary

The subject of this work is the evaluation of politics in the time of globalisation and transition. Politics is a fundamental term of political science. Since the ancient times, in the first place since Aristotle up digital zoon-politicon, the term has acquired different meanings. We use it in the context that relates to the nation-state, as a product of the First Modernism. All our knowledge about political issues from the First Modernism has been called into question. There looms the construction of a new concept of a new concept of politics connected with the Second Modernism, where politics, political issues and nation-state are getting an entirely new meaning. Globalism and globalisation transfigure the idea of politics and also of the nation-state. The building blocks of the nation-state as a product of the first modernization are acquiring a new form and meaning.

Traditional political idea encounters new processes and new phenomena, which it can hardly cope with. The old terms can't explain the new phenomena and processes. What is the fate of politics and of the nation-state in the time of globalisation like? How can a Christian be politically active in the new transformed conditions? What are the chances of a society in transition in the process of globalisation? Which are the positive and negative aspects of that process? These

are open questions in the text the pretensions of which are of a methodological nature: to outline the basic terms and some theoretical reflexions, as well as to present the models, the plans of political activities in the context of a new picture of the world, which should be interwoven by the global solidarity and ethics.

Key words: *politics, globalism, transition, nation, state, networked society, digital democracy, Christian man*

Bibliografija

Albrow Martin, *Abschid vom Nationalstaat*, Frankfurt, Suhrkamp, 1998.

Alexander Cynthia J – Leslie A. Pahl, *Digitalna demokracija*, Pan liber, Osijek-Zagreb-Split, 2001.

Beck Ulrich, *Pronalaženje političkoga. Prilog teoriji refleksivne modernizacije*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.

Gerald Boxberger und Harald Klimenta, *Die 10 Globalisierungslugen. Alternativen zur Allmacht des Markets*, München, DTV, 1998.

Fox Jeremy: *Chomsky i globalizacija*, Zagreb, Jesenski i Turk, 2001.

Gellner Ernst: *Postmodernizam, razum i religija*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2000.

Paul Hirst, Grahame Thompson: *Globalizacija. Međunarodno gospodarstvo i mogućnost upravljanja*, Zagreb, Liberta, 2001.

Huntington Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, 1996.

Globalizacija (ur. Anđelko Milardović), Pan Liber, Osijek-Zagreb-Split, 2001.

Anđelko Milardović, Fred W. Riggs, Henry Teune, *Mali*

leksikon globalizacije, Zagreb, Centar za politološka istraživanja, 2002.

Kulture Interneta (ur. Rob Schields), Jesenski i Turk, Zagreb, 2001.

Michael Zürn, *Regieren jenseites des Nationalstaates*, Frankfurt Suhrkamp, 1998.